

E néhány, vilfanásnyi példa és probléma is igazolja, hogy jó úton járunk, de még az út elején vagyunk. Ezért is kérjük újra és újra a lakosság, az intézmények, vállalatok önzetlen támogatását. Biztosak vagyunk benne, hogy rövid időn belül együtt lesz annyi anyagunk, hogy kiállításai lépjünk kerületünk közönsége, iskoláink tanulói elé.

Győri Gáspár

„Úttörő” kezdeményezések Somogyban

Jól tudjuk, hogy a mozgalmakat általában — s a honismereti mozgalmat kiváltóképpen — a jó hagyományok ápolása, s a bevált új kezdeményezések jelentkezése és elterjedése tartja életben, viszi tovább. Szerencsére — ahogy az alábbiakból is kiderül — mozgalmunk nem szűkölködik sem a megőrzés, sem az újítás képességében.

Már régebben híre járt, hogy *Somogy általános iskolás honismereti szakkörei újszerű módját alakították ki a néprajzi gyűjtés, feldolgozás és bemutatás összekapcsolásának*. Kezdeményezésük amellet, hogy vonzó cselekvési, önkifejezési lehetőséget kínál a legfiatalabb szakköri tagoknak, igen alkalmasnak bizonyult arra is, hogy népszerűsítse, még vonzóbbá tegye a honismereti tevékenységet a mozgalmunkba még be nem kapcsolódott tizenévesek körében. Egy meghívás révén most alkalmunk nyílt arra, hogy közvetlenül és közelebbről is megismerhessük a somogyi szakkörök e kétszeresen is úttörő tevékenységét, s hogy a Honismeret útján távolabbi vidékeken is jó híret kelthessük. Kedvező benyomásaink, maradandó élményünk minél teljesebb továbbadása céljából hadd kezdjük beszámolóinkat a helyszíni közvetítés hangnemében.

A kaposvári Kilián György Ifjúsági és Úttörő Művelődési Központ előadótermében április 22-én, 10 órakor már csaknem telt ház van. Ahogy az intézmény nevéhez illik, fiatalok vannak jelen vagy 250-en. A még érkező csoportok mozgásán, öltözetén, az érdeklődő várakozásról árulkodó arcokon látszik, hogy nemcsak közönségnek, hanem egyúttal szereplőknek is érzik magukat. Joggal, hiszen a Somogy megyei honismereti szakkörök bemutatásával, pályázati eredményhirdetéssel egybekötött találkozó-jára sereglettek ide.

Nem véletlen, hogy éppen a néphagyományban igen gazdag „Somogyország”-ban fordult a figyelem a népeletnek, népművészetnek sokszínű játékos-dramatikus elemeire, amelyek érthetően közel állnak a mai tizenévesek érdeklődéséhez, hajlamaihoz is, s amelynek gazdagságáról meggyőző képet adnak Somogy, Göcsej és Hetés nagynevű kutatójának *Gönczi Ferenc* kaposvári múzeumigazgatónak (1851—1948) kincset érő gyűjteményes munkái.¹ Egyes nagy múltú szakkörök (mint amilyen az ügybuzgó és áldozatkész vezetővel immár másfél évtizede működő lábodi) felfedezték, hogy Gönczi Ferenc kutatási eredményei milyen jó alapot és kedvet adnak ennek, a szakköri tagok életkori sajátosságainak megfelelő témakörnek további bővüléséhez. A rádió bölcsődalok, mondókák, kiolvasók stb. gyűjtésére néhány éve meghirdetett gyermekfolklor-pályázatán elért sikerek, s nem utolsósorban a csillebérci Úttörővárosban megrendezett nagyszabású országos Jubileumi Népművészeti Szaktábor² megadta a lendületet ahhoz, hogy a mesztegnőiek és felsőmocsoládiak nagy sikerű kezdeményezése más megyei szakkörökben is hódítson.

Játékpályázat

Ebbe a gondolatkörbe illeszkedik bele az a pályázat is, melyet tavaly decemberben hirdetet meg a Kilián Művelődési Központ, összefogva az Úttörők Szövetsége és a Hazafias Népfreont megyei elnökségével, illetőleg bizottságával, valamint a megyei művelődési központtal — és nem utolsósorban a Somogy megyei Múzeumok Igazgatóságával. A pályázat célja az volt, hogy a megyei honismereti szakkörök kutassák

¹ Gönczi Ferenc: A somogyi gyermek. Kaposvár, 1937. — Uő.: Somogyi gyermekjátékok. Kaposvár, 1949.

² Vö.: Úttörő népművészek tábora Csillebércen. Honismeret, 1976. 5. sz.

fel, lessék el helyben a hagyományos játékkészítési módokat, és a vidékükre jellemző természetes anyagokból készítsék el nagyszüleik egykori játékeit.

A találkozó alkalmára megrendezett látványos kiállítás is tanúsította, hogy a szakkörök szemfüles tagjai kedvvel és eredményesen készültek a pályázatra. Több mint 100, kukoricaszárból, csutkából, nádból, fából, fenyőtobozból (egész juhnyáj a pásztor kunyhó körül) készült sokféle játékszer bizonyította ügyességüket, amellet, hogy a maguknak szórakozást nyújtó „alkotások” egyúttal sikeresen egészítették ki a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum népijáték-gyűjteményét.

A találkozó nyitányaként szereplő pályázati eredményhirdetést a résztvevők lelkes tapsal fogadták — nemkülönb az a bejelentést is, hogy a rendező szervek az eredeti díjösszegek megemelésével is méltányolták a résztvevő szakkörök sikeres munkáját.

A nyertes szakkörök rangsora így alakult:

I. *Somogyudvarhely* (1000 Ft), — II. *Lábod* (800 Ft), — III. *Felsőmocsolád* (600 Ft), — IV. *Szőcsénypuszta*, valamint a *kaposvári Zója Nevelőotthon Feketerigó* bábcsoportja (500—500 Ft), — V. A *buzsáki Szerencse órs* és a *Zója Nevelőotthon Pacsirta* bábcsoportja.

Egyes kiemelkedő egyéni pályázók is kaptak pénz-, illetőleg könyvjutalmat.

A jól sikerült pályázatot jövőre is meghirdetik *átársult intézmények*. Ekkor a jelesnapi szokásoknál használt tárgyak és a rájuk vonatkozó adatok felkutatása lesz a kitűzött feladat.

Bemutatók

Ezután nagy „forgószínpaddá” alakult át a terem: egymás után kerültek dobogóra a szakkörök, s a „közönségsiker” egyúttal szereplői „sikerélmény”-t is hozott csaknem az összes jelenlevőnek.

Mindegyik csoport bemutatója eleven, tartalmas szakköri életről, s az ügybuzgó, áldozatkész szakkörvezetők jó munkájáról tett tanúbizonyságot. Megérdemlik, hogy nevüket — szereplésük sorrendjében — megörökítsük. Íme Somogysámszon: *Bakó*

Bélané, Lábod: *Mike Györgyi*, Felsőmocsolád: *Orbán Gézané*, Nagyberki: *Hajts Magdolna*, Mesztegnyő: *Kövesdi Tiborné*. (A műsorban megjelölt egyetlen férfi — *Bognár Ferenc* — által vezetett vízvári szakkör valamilyen okból nem volt ott a találkozón.) A játékpályázaton kiemelkedően szerepelt szakkörök vezetői: Somogyudvarhelyen *Csizmadia Lajosné*, Szécsénypusztán *Ott Györgyné*, a kaposvári Zója Nevelőotthonban *Szabó Gyuláné* és Buzsákon *Herk Mihály*.

Minden bemutatónak volt valamilyen sajátos színe, „specialitása”. Meg is kapták a megérdemelt tapsokat, a „szakértő” közönségtől. Amellett közös volt bennük a kifelé fordulás, a „nyitottság”, a „propagandista” hozzáállás. Csaknem minden bemutatás alkalmával elmondták, hogy játékaikat szívesen megtanítják más falubelieknek — akár „levelező tanfolyam” formájában is.

A *somogyásmondiak* érdekes játékszereket mutattak be. Pl. egy tengellyel átszúrt dobókockát, amelynek lapjain betűk mutatták, hogy „dióvalutában” mikor lehet vele nyerni vagy veszteni: T=Tedd bele! V=Végy egyet! stb. Emellett — részben talán körükben kialakult „új hagyományként” — összekapcsolták az ügyeskedést a témához illő dalolással. Pl. a „csigapörgetés”-nél: akinek legtovább pörgött a csigája, az eljuthatott a sokféle ismert „Egy üveg alma, két üveg alma...” énekes mondókánál a „Bóg a szamar, megissza” diadalmas zárósrorig, vagy a „Kanász-játéknál a disznókat jelképező labdát a „Hücski disznó...” somogyi dallamával terelték bottal az „óiba”. (A „lyukakat” krétával rajzolták fel félkörben a színpad földjére.) Hogy a szintén bemutatott, nálunk „Peterká”-nak nevezett, kavicsal, dióval, apró disznócsonttal (Erdélyben „sonkaboka), valaha talán az ország minden falujában játszott és sokféleleképpen („kapós”-nak, „kopkázás”-nak stb.) nevezett játék figuráit közelebből meg lehessen figyelni, a széksorok közötti szabad területet is kinevezték színpadnak.

A *lábodiak* énekes-táncos játékbemutatója előtt rövid szemelvényt olvastak föl sokoldalú gyűjtéseikből. 12-en sorakoztak fel egy-egy keménytáblás fűzettel, ahogy a kórusok szokták kottáikkal. Summádszövegeiket hibátlan helyi ő-ző nyelvjárásban dalolták.

A *felsőmocsoládiak* már népes — 22-es létszámú — szereplőgárdájukkal is föltűntek. Vezetőjük bevezetőül ismertette a szakkör életét, s az említett csillebérci tábor hatására kialakított módszereiket. Korcsoportok szerint választottak témát, s így is mutatták be, amit gyűjtöttek: a kisdobosok állatokról szóló gyermekmondókákat („Gólya-gólya, gilice”, „Tücsök koma”, „Kaszálj pók”-féleket), az ötödikesek névnapi, jelesnapi köszöntőket; a hetedikesek a népi állatgyógyításról szóló gyűjtésüket ismertették; a nyolcadikosok sárkánykigyórol s egyebekről szóló babonás történeteket mondtak el — szó szerint és nyelvjárási hűséggel. Természetesen ők is énekeltek közösen helyi dalokat. Az érdekes látnivalókat a szakkörvezető igényes kommentálása egyúttal hatékony ismeretterjesztéssé is tette.

A szünetet közös éneklés és táncolás töltötte ki az előcsarnokban, egy — az alkalomhoz illő — kiállítás, az egykori neves fotóművész, *Balogh Rudolf* felnagyított néprajzi fényképei között. Őt koncentrikus körben lelkesen fűjták és járták Kövesdi Tiborné magával ragadó vezérletével (200 évvel ezelőtt „táncmester”-nek, „táncingerlő”-nek mondták volna) az „Azért jöttünk ide karikázni”-t... s hasonlókat.

A szünet után még két bemutató következett. Ezekből nemcsak a jelenlevő csoportok tanulhattak, hanem más vidékek honismereti szakköröi is példát vehettek róluk.

A *nagyberkiek* valóságos keresztmetszetét adták a somogyi gyermekhagyományoknak. Nagyon ötletesen és természetesen ható megjelenítéssel dramatizálták gyűjtéseiket, vázolja a játszás körülményeit s megnevezve „adatközlőiket” is. A kisgyermekeknek szóló mondókák alkalmazását 6 kislány 6 játékbaba „szereplővel” mutatta be életszerűen. A naphívogató, esőhívogató mondókákat a hagyományos mozdulatokkal kísérvé kántálták-játszották. („Ess eső, ess!” — mondták fölemelt kézzel frogva.) Bemutatták az egykori nagylányok igen hathatós énekes-bujócska „Falurosszajárás”-át. A fiúk is hasonló ötletességgel adták elő a „bakugrás” versengő játékát.

A *mesztegnyőiek* bemutatója zárószámhoz illően színes és hatásos volt. Ízlésesen stilizált helyi népviseletben vonultak fel. A kislányok eredeti hímvesszel díszített blúzsaiban, kötényeiben plisszírozott szoknyácskaiban, a hajukba font színes szalagokban elismeréssel gyönyörködhetek a többi szakkör tagjai. Hasonlóképpen hangulatkeltő volt és sikert aratott a fiúk somogyi fehérhímvesszel díszített, borjúsájú vászoninge, csizmája, báránybőr siphája is.

Saját gyűjtésű énekes-táncos játékaikat hagyományos „zenekíséret”-tel (kőcsög-duda, láncos bot) vitték színpadra. Kisszékítáncuk, sapkatáncuk, játékos-táncos „héjázásuk”, amely a környékre jellemző rezgős párostáncba ment át, egyaránt tanuskodott

fejlett tánc kultúrájukról, s vezetőjük jó színvonalú érzékéről. A szakkör „legidősebb” leányai még az üvegestáncot is el tudták járni: fejükön meg sem rezdült a „borral” teli üveg.

*

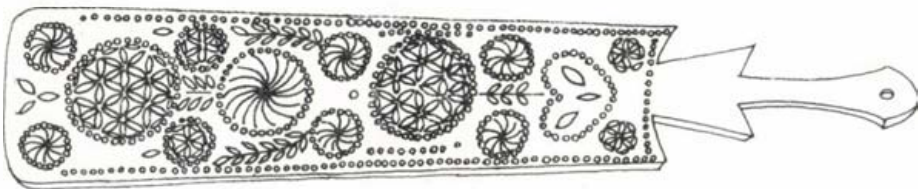
Erdemes elgondolkoznunk, mi az oka, hogy ilyen szépen bokrosodik („Búza bokrosodjék, sarjú szaporodjék ...” — mondják az esőhívogatóban) az általános iskolai honismereti szakköri munka Somogyban. Milyen általánosabb érvényű tanulságokat lehet az ismertett kezdemenyezésekből levonni? A már érintettek kívül minden bizonnyal a tanácsok, a közművelődési intézmények — esetünkben főként az Úttörő és Ifjúsági Központ s a Megyei Múzeum — együttműködése, támogatása, irányító munkatársaik ügyszeretete és hozzáértése az alap. A megyei szakkörvezetők esztendőik során körültekintően végzett továbbképzése, a korábban jól működő járási honismereti felelősök hálózatának buzgólkodása is megteremtette jó gyümölcsseit. Mindezeknek jelentős része van nemcsak a fentebb ismertett kezdemenyezések sikerében, hanem abban is, hogy a csillebérci példa nyomán a *megyei honismereti táborozásnak sajátos változata bontakozott ki Somogyban: a Megyei Népművészeti Gyermektábor*. S viszont ez a tábor alapozta meg a most szélesebb nyilvánosságot kapott kezdemenyezések sikerét.

A népművészeti tábor idén nyáron már másodszor rendezik meg a szócénypusztai Erdészeti Szakmunkásképző Intézet diáktáborában. Az egyhetes tábornak terv szerint 80—90 résztvevője lesz; szakköri tagok, felnőtt vezetőikkel.

Legújabban felvetődött, hogy — a honismereti táborok évtizedes bevált tapasztalatait felhasználva — e gyermektáborok munkarendjébe is kívánatos lenne — megfelelő témakörben — beiktatni a szakszerű néprajzi gyűjtőmódszerre való gyakorlati felkészítést. Az idősebb általános iskolai korosztályból vagy — más megyékhez hasonlóan — a megyei középiskolás honismereti szakkörök válogatott képviselőiből lehetne ilyen — a „terep”-re is kijáró, népijáték- és játékszergyűjtő, a népszokásoknál szerepet kapott múzeális tárgyakat felkutató — szakcsoportot szervezni a táborban. Az utóbbi változat megvalósításának az az előnye is meglenne, hogy így közvetlen kapcsolat alakulhatna ki a megyei diákszakkörök és — sportnyelven szólva — az általános iskolás „junior- vagy utánpótláskeret” között. Ez a közös táborozás minden bizonnyal új indítatásokat, új módszertani ismereteket közvetíthetne a megye középiskolás szakköreinek is, kovászként hatva bennük, új feladatokat tűzve eléjük.

Nem először hallunk jó kezdemenyyezésekről Somogyból. Mostani „újításuk” az úttörők körében végzett honismereti tevékenység vonzóerejének, életképességének újabb bizonyítéka, s a mozgalmi utánpótlás biztosításának egyik zálogaként megkülönböztetett figyelmet érdemel. Úgy reméljük, hogy a népművészeti gyermektábor vázolt továbbfejlesztésének megvalósultával az általános iskolai szakkörökéhez hasonló sikeres kezdemenyyezésekről tudósíthatjuk majd a Honismeret széles olvasótáborát a somogyi középiskolás munkamezőkről is.

Morvay Péter

(Bánffyhungad)